

Politika na podporu výzkumu a technologického vývoje

Proč společná politika?

Opatření podporující výzkum a technologický vývoj přijalo Společenství až v polovině 80. let. Hlavním podnětem byl ve srovnání s USA a Japonskem prohlubující se rozdíl v dynamice inovačního procesu a zaostávání odvětví a oborů, jež jsou závislé na rozvoji vědy a výsledcích výzkumu. Byly to především informační technologie, biotechnologie a výroba nových materiálů, v nichž se země Evropské unie staly silně závislé na dovozu. To svědčilo o relativně zastaralé struktuře průmyslu. Proto se společenství rozhodlo společnými kroky posílit vědecké a technické základy průmyslu a podpořit tak jeho mezinárodní konkurenceschopnost.

Hlavní problém Společenství nespočíval ani tak v nedostatečném vědeckotechnickém potenciálu, jako v jeho racionálním využívání. Hlavními důvody byly národní roztržitost výzkumu, paralelní výzkumy zvyšující výdaje a nekoordinovaný přístup k řešení klíčových vědeckovýzkumných úkolů. Až do poloviny 80. let 20. století probíhal výzkum v členských zemích samostatně, což bránilo realizovat projekty, které přesahovaly finanční a kapacitní možnosti jednotlivých zemí.

Jednotný evropský akt, který poprvé kodifikoval výzkum a technologický rozvoj jako samostatnou politiku Společenství, byl začátkem koordinovaného postupu ve výzkumu a technologickém vývoji. Maastrichtská smlouva mluvila o tom, že Společenství považuje za svůj cíl *posilovat vědecké a technologické základy evropského průmyslu a rozvíjet jeho mezinárodní konkurenceschopnost a podporovat všechny k tom nezbytné výzkumné činnosti.*

Hlavní směry aktivit

Aktivity v této oblasti se rozvíjejí několika směry:

1. Ve společných výzkumných střediscích Společenství organizuje vlastní výzkumný program. V polovině 90. let 20. století existovalo v šesti zemích osm takovýchto center; pracovalo v nich zhruba 2000 výzkumných pracovníků.
2. Jsou vyhlašovány společné programy a projekty, na nichž se podílejí univerzity, výzkumné instituce a podniky z členských zemí. Evropská komise zpravidla financuje polovinu celkových nákladů výzkumu z rozpočtu Společenství.
3. U tzv. koordinovaných akcí Komise nefinancuje přímo výzkumné aktivity, ale kryje náklady spojené s koordinací projektu (např. organizaci seminářů, dopravní náklady, vydávání publikací aj.)

Rámcové programy

Hlavním těžištěm těchto aktivit je koordinace a podpora výzkumu prostřednictvím víceletých (zpravidla čtyřletých) rámcových výzkumných programů. Ty mají stanovené vědecké a technické cíle, kterých má být dosaženo prostřednictvím tří uvedených směrů, a mají určenou celkovou výši finančních prostředků včetně podílu

finanční spoluúčasti Společenství. Rámcový program, který musí jednomyslně přijmout Rada Evropské unie se uskutečňuje prostřednictvím specifických programů pro každou činnost. Ty pak Rada schvaluje již jen kvalifikovanou většinou. Až doposud se v letech 1984-1998 realizovaly čtyři čtyřleté programy. Od roku 1999 běží pátý rámcový výzkumný program, jehož se již plnoprávně účastní i Česká republika.

Rámcové programy soustřeďují prostředky vždy na několik vybraných prioritních směrů. V prvním víceletém programu byla téměř polovina prostředků věnována na výzkum zaměřený na snížení energetické náročnosti průmyslové výroby. Ve čtvrtém rámcovém programu bylo 28 procent věnováno na informační a telekomunikační technologie, 18 procent na úspory energie, 13 na vědu o životě, 89 procent na životní prostředí a zbytek na výzkum v dopravě a společenských vědách, z toho zejména na ekonomický výzkum.

Konkrétních specifických programů přijatých jako součást rámcových programů je celá řada. Mezi nejznámější patří desetiletý program ESPIRIT (výzkum informačních technologií), program RACE (telekomunikace), program BRIT (průmyslové technologie). Na základě veřejné soutěže Evropská komise vždy uzavírá smlouvy s partnery ochotnými spolupracovat na takových specifických programech a vložit do nich vlastní prostředky. Přitom se požaduje, aby se finanční spoluúčast partnerů zpravidla rovnala příspěvku Společenství.

Koordinace vzdělávacích programů

Vedle výzkumu se Unie také podílí na koordinaci vzdělávacích programů. Program SOCRATES, který nahradil dřívější programy ERASMUS a LINGUA, finančně podporuje výměnu vysokoškolských studentů a pedagogů a umožňuje studovat v jiné členské zemi. Program LEONARDO usnadňuje výměnné akce v odborném vzdělávání, program YOUTH (Mládež) výměnu mladých lidí. Těchto programů se od roku 1998 zúčastňuje také Česká republika.

Prostřednictvím programu PHARE se Evropská unie podílí rovněž na podpoře výzkumu v zemích střední a východní Evropy. Přidružené země s do výzkumných projektů Unie zapojily v roce 1998.

Budoucnost

Unie se nesnaží koordinovat veškerý výzkum svou vědeckotechnickou politikou, určuje však jeho priority, podporuje kooperaci výzkumných pracovišť a dalších subjektů z členských zemí a podílí se na výzkumu finančně. Výsledky této politiky lze jen obtížně hodnotit. Převládá však názor, že prostředky uvolňované na tyto aktivity jsou zatím poměrně malé. Na začátku 90. let 20. století se podíl výdajů na výzkum a technický vývoj pohyboval maximálně na úrovni 4 procent výdajů rozpočtu Unie, což značně kontrastuje s objemem prostředků, resp. s podílem výdajů pohlcovaných společnou zemědělskou politikou. Teprve reforma SZP zřejmě uvolní další zdroje všeobecně požadované na výzkumné a vzdělávací programy.